

İnsan akıl sahibi bir mahlûktur, eşrefi mahlûk olarak yaratılmıştır. Onun değeri ve kıymeti düşünebilmesi ve olayları yorumlayabilmesinde saklıdır. İnsan akıl ölçülerini aşmadan, sınırlarını geçmeden gücünün yettiği yerde kendini yoktan var eden Rabbini bilir ve ona kulluk ederse bu dünya imtihanını başarıyla geçer. Tam tersinde ise kayıp edenlerden olur. Yani akıl bulandırılır, nefsin emrine verilir enaniyetin tuzağına düşürülürse bu ekletmek değil cezayı hak etmek olur. İnsanla hayvan arasındaki tek fark akıllı olması değildir elbette ki, aynı zamanda ahlaklı olmasıdır. Ahlak insanın süsü ve güzelliğidir. Aslında bütün ibadetlere baktığımız zaman o ibadetlerin insanı ahlâken olgunlaştırmaya dönük olduğunu görüyoruz. Müslüman sözünde, özünde, tavır ve davranışlarında ahlaklı olmalı; sözüne, üslubuna dikkat ettiği gibi, hal ve hareketlerine de dikkat etmeli, doğru olmayı hedefine koymalı. Ancak bunu yaparken “Hep ben doğruyum” inadıyla bencilliğin tuzağına asla düşmemeli, enaniyet egosunu büyütmemeli, onu beslememeli, aksi taktirde hakikate ulaşması doğruyu bulması zorlaşır. Bencillik, başkalarını eleştirmede, üslûbun bozulmasında, ahlakın aşınmasında en belirgin sebeptir. Hedef “Ben” i beslemek “Ben”i büyütme olursa, başkalarının eleştirisine kapalı bir dünya kurulursa, göremediğin ancak başkalarının gördükleri ve bildiklerinden asla faydalanamaz, zarar edersin. Konuştuğun kadar dinlemesini de bilmelisin. Eleştirebildiğin kadar eleştirilmeyi de göze almalısın. Buradaki önemli olan husus, hiçbir sözü ayırt etmeden, bu ister senin sözün, ister başkalarının sana yönlendirdiği söz olsun, onu neyin mihengine ve ölçüsüne koyarak değerlendirdiğindir. Müslüman olarak ölçün belli, kriterin açıktır. Doğru, nefsinin hoşuna gitmesine göre değil, Kur’an’a ve sünnete uygunluğuna göre doğrudur.

Eleştirinin ahlâkının bozulduğunun en belirgin ifadesini, fikir ve düşüncelerin taassup derecesinde benimsenmesinde, haklı olsan bile faydası olmayan, doğru bir neticeye ulaştırmayan, sadece nefsin ön plana çıkarılması çabaları ve gayretleri olan münakaşalarda görürsünüz. İnsan düşüncelerini sözlerle, kurduğu kelime ve cümlelerle ifade eder. Bu yetenek insana ait özelliklerden en önemlisidir. Konuşma anlaşma vesilesi, doğru bildiklerini başkalarına aktarma aracıdır sadece, münakaşa sebebi değildir.

Sözler meramların anlatılması, hakikatlerin ifade edilmesi, anlaşmazlıkların çözülmesi olarak Allah’ın bir lütfu olduğu halde bunu münâkaşa ve cedelleşme şekline soktuğunuz zaman, önü alınmaz bir felakete sebebiyet verebilirsiniz. Dillerle zorbalığı tercih edenler fiilî olarak birbirlerini incitmekten dahi çekinmezler. Sözler bitince, anlaşma bitmiş, belki de kaba kuvvet devreye girmiş olur. Bugün birbirlerini anlamayan insanların yaptığı münâkaşaların neticesinde nice kırgınlıklara, kul hakkı ihlâllerine, eşler arasında boşanmalara, akrabalar, arkadaşlar, komşular arasında yaralanmalara hatta ölümlere kadar götürdüğüne şahit oluyoruz.

Edebin terk edildiği, üslûbun bozulduğu, konuşma ve anlaşma ahlâk ve kurallarının göz ardı edildiği bir ortamın oluşmasına netice verir münâkaşa ve mücadele. “Edepten mahrum olan Allah’ın lütfundan mahrum olur” bir kuraldır. “Söz vardır kese savaşı söz vardır kestirir başı” İmam-ı Şafii hazretlerinin buyurduğu gibi: “Lisan yırtıcı hayvana benzer, onu daima bağlı tutmalıdır. Bağlanmazsa sahibine hücum eder”. Hz Ali’nin ifadesiyle: “Dil insanın terazisidir; cehâleti ile hafifler, akli ile ağırlaşır”. Söz, ahlâk elbisesi giydirilmeden edep tacıyla süslenmeden çıkarılmamalı pazara, o zaman ne alanı olur ne de kimseye faydası dokunur. Söz mahremdir, namahreme haram, mahreme helaldir. Söz yeri geldiğinde sarf edilirse doğrudur, yeri gelmeyince israf, belki de haramdır. Sözün güzeli kırmak için değil onarmak için, yıkmak için değil yapmak için, öldürmek için değil inşa etmek için, delalet için değil hidayet için, alevlendirmek için değil söndürmek için, daraltmak için değil genişletmek için, söz nefsin tellallığını yapmak değil, hak ve hakikatin tebliği için bir araçtır.

Münâkaşaya girişmek, bu kadar önemli insanî bir özellik olan sözlerin afete dönüşmesidir. Cedelleşmede hakkın rızası yoktur. Cedelleşen taraflarda da iyi niyet söz konusu değildir, velev ki bu hak olan bir şeyin müzakeresi şeklinde olsun. Böyle bir durumda iki kişinin cedelleşmesi, sözlerin farklı niyetlere yönelmesi, Allah’ın rızasından uzaklaşmanın başlaması anlamına geldiğinden şeytan bunu fırsat bilip, o iki kişinin arasına girerek belki ilk başlarda iyi niyetle başlayan bu konuşmayı felakete dönüştürebilir. Burada iyiniyetli mümine yakışan “Allah’ın razı olmadığı şeyden bende razı olamam, onun hoşlanmadığı, belli bir menfaate ulaştırmayan ortamdaki bende hoşnut olamam” diyerek o münâkaşayı bırakarak, o tehlikeli gidişe dur demeli.

Peygamberimiz bu hususta buyuruyorlar ki: “Mücadeleyi terk ediniz. Zira mücadelenin hikmeti anlaşılmaz fitnessinden de emin olunmaz” (Taberani,Ebu Derdadan)

Susulacak yerde susmak, konuşulacak yerde konuşmak, bağırılacak yerde boğazın patlayacak kadar bağırmaktır ölçü. Ancak önemli olan nerede ne yapman gerektiğini bilmektir. Şunu da unutmamak gerekir: her doğruyu her yerde söylemekte doğru değildir.

Çünkü böyle bir durum sözdeki faydayı yok eder, etki gücünü azaltır. Söylenen hakikatin yerine varmasını engeller. Öyleyse karşıdaki muhatap anlama niyetinde değil, devamlı mücadele edip üstün gelme arzusu taşıyorsa o zaman o sözü, o sohbeti bitirmem gerekir diye düşünmeli. Ancak benim nefsime dokundu, benim ilmimi alt etti gibi bir mülâhazaya girersen de sonu nereye varacağı belli olmayan bir yola girmiş olursun.

Bu yolun büyüklüğünün farkında olan, hassas bir o kadar azimetle hayatlarını devam ettiren din büyükleri günahın küçüğünden büyüğünden ziyade kime karşı işlendiğini dikkate almışlar. Fitne ve fesattan emin olmadıkları konuşmalardansa susmayı tercih etmişlerdir. Söz sözün kardeşidir, bulunduğu ortam başka günahların harmanıdır kim bilir. Konuştuğunda faydasını göremeyeceğin ancak, zararı kesin olan, eleştiri ve münakaşalardan uzak durmalı. Davud-i Tai bu niyetle uzlete çekildiğinde İmam-ı Azam kendisine: “Niçin dışarı çıkmıyorsun” diye sorar. Davud-i Tai: “Kendimi mücadele ve cedelden koruyorum” cevabını verir. İmam-ı Azam: “Toplantılara gel, münazara ve konuşmaları dinle ve cevap verme” dediğinde de, Davud-i Tai İmam-ı Azamın dediğini yapar ve şöyle der: “İmamın dediğini yaptım, ondan çetin ve zor hiçbir mücadele görmedim, bir şehir içerisinde bir mezhebin inatçısı, mutaassıbı olmak gibi bir felaket yoktur. Makam ve şöhret isteyenler mezhepler (cedeli) dinden bilirlir. Kendi saldırganlıklarını ve tekebbürlerini bunun icabı gösterirler. Bunları dinden bildikleri için bunları isteme arzusu, hırs haline gelir ve o kadar kuvvetlenir ki, sabredilmeyecek bir hal alır. Zira onda nefsin bir çok çeşit şeref ve lezzeti vardır“ buyurarak bugünde yaşadığımız gibi, münâkaşaların temelini mezhebi taassupların oluşturduğunu, her insanın kendi bakış açısıyla doğru zannettiği bir yanlışın kolay kolay düzelemeyeceğini, böyle bir münâkaşada nefsin ve enaniyetin baş rolde oynadığını ifade etmiştir.

Peygamberimiz (S.A.V.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyorlar: “Allah hidayet verdikten sonra cedele dalan bir kavim, delaletle sapmıştır demektir” (Tirmizi)

Başka bir hadisi şerifinde de:“ Kimki haklı olduğu halde mücadeleyi terk ederse onun için cennetin en yüce yerinde ev bina edilir. Haksız olduğu yerde mücadeleyi terk eden kimse ise onun için cennetin orta yerinde bir ev bina edilir”(İhya 3,252) buyurmuşlardır.

Münakaşada haklı da, haksız da suçlu durumdadır. Ancak nefsin adeta insanları yönlerdirdiği, şeytanın telkinlerinin güç bulduğu, akılların dumura uğradığı, mantığın devre dışı kaldığı, hakkın ifadesi kılıfıyla benliğin kendine yer bulma telaşına girdiği, doğrunun isbat edilmesi görüntüsüyle nefsin isbat edilmesi söz konusu olduğundan ve böyle bir durumu sonlandırmak büyük gayret ve fedakarlık gerektirdiğinden yüce Resul mükafat vaad ediyor.

Tabii ki haklının ve haksızın bu bu mücadeledeki zorlukları bazı yönleriyle birbirinden farklıdır. Haklı, “Ben haklıyım” der mücadelesine devam ederse haksız duruma düşeceği gibi, haksız da: “Tamam” der mücadeleden çekilirse haklı duruma gelebilir. Burada önemli olan iyi niyetin devam ettirilmesi, münakaşadan vazgeçilmesi, sonra da erdemli ve onurlu bir mümin olarak dudaklardan belki şu tövbe sözcüklerinin dökülmesidir:” Ey Rabbim ben yine nefsimi uydum, bir anda olsa nefsimi ön plana çıkardım, üstün gelmeyi arzu ederek sözlerimi israfa dönüştürdüm, sen beni affeyle”.

Münâkaşa, sözlerle mücadelede cehâletin basitliğinin bir göstergesidir. İlmîyle Âmil olmayan, o ilmin olgunluğunu hayatında göstermeyen insanlar da aslında bilgi yüklü câhillerdir. Çünkü ilim insanın hayatı okuması, kendini bilmesi ve Rabbine yakın olmasıdır. Rabbe yakınlık onun rızasının dışında hiçbir şeye razı olmamaktır. Eğer o ilim münâkaşa aracı edilir ve üstünlük sebebi bilirse, o ilmin hamallığından başka insanın eline geçen hiçbir şey olmaz.

Bazen susması gereken yerde susmasını bilemeyen nerede konuşması gerektiğini de bilemez. Dolayısıyla da münâkaşanın insana fayda sağlamayacağını anlamayan bir insan aslında çok şey bilmiyor demektir.

Ebu Derda diyor ki:“Siz konuşmayı nasıl öğreniyorsanız, gerektiğinde konuşmamayı da öğrenin. Zira gerektiği zaman susmak büyük bir ilimdir.”

Söylemekten çok dinlemeye istekli ol.

Seni ilgilendirmeyen konularda boş yere çene yorma.

Seni küçük düşürecek derecede güldürücü olma

Ve gereksiz işler peşine yürüme”.(El –kenz,2/159)

Bugün nice akademik kariyer yapmış, çeşitli unvanlar almış, belki bir çok gurubun lideri durumundaki aydın diye geçinen insanlar görürsünüz ki televizyon programlarında çeşitli iletişim ortamlarında adeta ben üstünüm naraları atıyorlar. Sözlerle, münakaşayla nasıl üstün gelmenin hesabını yapıyor, seslerini yükselterek belki bir birlerinin üzerlerine dahi yürüyorlar. Bunu ilmî bir

sunum olarak da aktarıyorlar maalesef. İslam, nefsin kuvvet bulduğu, böyle bir davranışa girmekten bizleri şiddetle men ediyor. Münakaşayı imanın hakikatına erememiş, kemâlâtını yakalayamamış insanların vasıfları arasında zikrediyor.

Peygamberimiz (S.A.V.) buyuruyorlar ki:“Haklı da olsa kul cedeli bırakmadıkça imanın hakikatını kemâle erdiremez.”(ibn-i Ebi Dünya)

Malik İbn-i Enes şöyle demişti: ”Tartışmak dinden değildir. Din büyüklerinin hepsi bunu yasaklamışlardır. Fakat muhatapları bidat ehli bir kimse ise onu doğruya davet için inat, husumet ve uzatma olmaksızın, Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şerif delil göstererek konuşmalarıdır. Fayda vermeyince ise kendi hâline bırakmışlardır”

Evet, insan bazen doğru bildiğini karşısındakine o kadar zorlatır ki, bunun onda olumsuz etki bırakacağını düşünemez dahi. Zira gayeye ulaşmanın, insanların kalplerine girmenin çok ısrarca anlatmaktan değil, yerinde ve zamanında anlatmaktan geçtiğinin olmazsa olmaz üslûbun edep ve ahlakından olduğunu unutmamalı. Hakkın haklı olması başkalarının karşısında güçlü olması, ulu orta bağırma, çağırma olmaz, yerli yerinde olmak bazen susmayı, bazense kısaca geçiştirmeyi, bazen ise detaylı ifadede bulunmayı gerekli kılar. Hak ve hakikatın özünde bulunan gerçekler avama ait bir dille, câhilâne davranışla feda edilmez. Bu doğru olmanın, hakkı tebliğ etmenin mahiyetine zıttır. Burada doğruyu ifade edenin samimiyeti bile sorgulanır duruma gelir. Allah için bağırıyorum diye Allah’a muhalefet söz konusu olur.

Nir mütefekkir şöyle demiştir: “Münakaşadan sakının, zira münakaşa anı, alimin dahi cahillik

ettiği vakittir. O vakitte Şeytan alimin doğru yoldan sapmasını arzular”

Allah bizleri istikametden ayırmasın (Amin). Selam ve dua ile...